СВОБОДА — SVOBODA

УКРАЇНСЬКИЙ ДНЕВНИК — UKRAINIAN DAILY

УРЯДОВИЙ ОРГАН ЗАПОМОГОВОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ УКРАЇНСЬКИЙ НАРОДНИЙ СОЮЗ В ЗЛУЧЕНИХ ДЕРЖАВАХ АМЕРИКИ.

OFFICIAL ORGAN OF THE UKRAINIAN NATIONAL ASSOCIATION, Inc.

ТРИ ЦЕНТИ. РІК XXXIII. Ч. 224. Джерзи Сіті, Н. Дж., субота, 26. вересня, 1925. VOL. XXXIII. No. 224. Jersey City, N. J., Saturday, September 26. 1925. THREE CENTS

Американська Довгова Комісія відкинула перше предложенне французької делеґації.

ВАШИНҐТОН, Д. К., 24. вересня. — Ґолова французької делеґації Иосиф Кайо предложив нині на першій нараді з Американською Довговою Комісією свій перший плян сплати Злученим Державам Францією военного довгу, який по нинішній день виносить разом з відсотками понад чотири міліярди долярів.

В сьому пляні Кайо предкладав:

1. — Щоби злучити военні довги Франції з довгом за куплені від Америки военні засоби, які остались по війні.

2. — Щоб відписати Франції процент від довгів за час від скінчення війни дотепер, оскільки вона не заплатила.

3. — Що Франція заплатить Злученим Державам сього року першу рату в сумі $25,000,000 і буде ту суму щороку постепенно збільшувати, аж до 1945 року, коли вона дійде до $90,000,000. Починаючи з 1945 року Франція вже платила-б одностайно по $90,000,000 річно протягом 40 літ. Значить, загалом сплачувала-б увесь военний довг 62 роки, таксамо як умовилася з Англією.

Голова Американської Довгової Комісії Андрій Меллон заявив, що не може приняти сього предложення, та що натомісць предложить на слідуючій конференції свій плян.

Репортери ґазет питались міністра Кая, чи він буде держатись лише свого пляну і від нього не відступить, та він їх успокоїв, що се ще не є його останне слово у сій справі.

ТЯЖКО ДЛЯ ФРАНЦІЇ.

ВАШИНҐТОН, Д. К., 24. вересня. — Кореспондент париського дневника Матен, Стефан Льозан, котрий приїхав сюди з французькою довговою комісією, вислав до своєї часописи каблевий звіт про перший день конференції, в якому каже, що коли Америка прийме навіть сей проєкт, то Франції буде дуже тяжко покривати щорічні видатки. Вже в перших 20 роках сплати военних довгів Америці й Анґлії, каже він, Франція мусіти-ме платити річно на заграничні довги меньше-більше $130,000,000. Колиж до того додати, каже він, видатки, які Франція мусить покривати на відбудову знищених околиць Франції Німеччиною, які у цілій сумі мають досягти одного міліярда долярів, то можна уявити собі, як Франція буде терпіти під тягарем фінансових зобовязань.

Тому, каже Льозан, Кайо старається, щоби сплати Америці в перших 20 літах бодай не були занадто тяжкі, і щоб не приняти зобовязань, яких Франція не могла-б виконати.

ЛАТВІЯ ПЛАТИТЬ ДОВГ.

ВАШИНҐТОН, Д. К., 24. вересня. — Американська Довгова Комісія підписала сьогодня умову з представниками Латвії щодо сплати довгу в сумі $5,779,562.76.

На основі умови Латвія заплатить зараз $4,562.76, а решту сплатить в 10 піврічних ратах до 1930 року. На сей довг Латвія дасть бонди.

Міністер скарбу Меллон каже, що економічний і фінансовий стан Латвії добрий і вона легко може сплатити сей довг.

Вона винна його за военні матеріяли, які закупила від Америки по війні і за поживу, яку дістала від Гувера на кредит.

ЗАПОВІДАЮТЬ НОВІ ПОЗИЧКИ ДЛЯ АМЕРИКИ.

НЮ ЙОРК, Н. Й., 24. вересня. — В тутешніх фінансових кругах заповідають, що по полагодженню французького довгу і других держав американські банки отворять новий кредит для Европи.

Досі, як кажуть, вони признали позичок і кредиту для заграниці на суму 10 біліонів долярів.

ДОБРИЙ ЗАРОБОК.

ПАМ БІЧ, Флорида, 24. вересня. — Пані Франсес Креґін продала тут 250 акрів землі біля озера Ворт за $1,750,000.

Сю землю купив був її покійний чоловік тому 10 літ за 250 долярів.

НАМОВЛЯЮТЬ ГАЙЛЕНА КАНДИДУВАТИ.

НЮ ЙОРК, Н. Й., 24. вересня. — Приятелі Гайлена намовляють його, щоб кандидував на мейора міста Ню Йорку яко незалежний кандидат.

Як кажуть, між сими приятелями є і богаті люди, які готові покрити видатки виборчої кампанії.

РУХ ДО ФЛОРИДИ.

ВАШИНҐТОН, Д. К., 23. вересня. — Торік і сього року рух до Флориди так змігся, що почта в тому стейті лиш з великим трудом могла поспіти полагоджувати навал черговых посилок до Флориди і з Флориди. Щоб сьому зарадити, почтова влада поробить тепер заходи, аби побільшити у Флориді почтові вигоди.

ЗА ЗМЕНЬШЕННЄ ПОДАТКІВ.

ВАШИНҐТОН, Д. К., 24. вересня. — Сенатор Кертис пише в журналі Нейшен'с Бизнес, що федеральні податки Злучених Держав можна зменьшити о пів міліона долярів.

Спосіб на се подає через заведенне ощадностий у розходах в буджеті. На се, каже, Конґрес повинен дати уповажненне президентови Кулиджеви.

„ЗЛОТИЙ" ПАДЕ.

НЮ ЙОРК, Н. Й., 24. вересня. — Сьогодня на тутешній біржі польський „злотий" упав до 17 центів за одного. Його нормальна ціна 19,3 цента, а в останніх днях нотовано його по 18 центів. Сей спадок значний, а як повідомляють з Европи, „злотий" небавом може ще більше впасти.

МОРДУВАВ ЛЮДИЙ ЗА ДОЛЯРИ.

Якась баба з Заболотова приходила кілька разів до Лукащукової жінки і казала: „Ти жиєш зле зі своїм чоловіком, забий його", — а при тім сказала, що вона має чоловіка, який за гроші забє і ніхто про це недовідається, бо він від таких справ специяліст, забивав уже по кілька разів і до цеї пори ніхто не дізнався. Лукащукова порозумілася зі своїм зятем Грицьком Дашкевичем і його жінкою, себто дочкою бл. п. Леся, удалися всі троє до баби, куди прийшли і справці убійства. Уложили плян і назначили день забиття. За виконання убійства мали заплатити 1000 долярів, або 5 морґів поля і через пять літ давати що року по 5 метрів збіжа. Специялістом-убійником був бандит Федір Лукащук, званий Федчук з Заболотова. При помочи Грицька Дашкевича виконав Федчук убійство 25. липня ц. р. Справців арештовано. Федір Лукащук - Федчук, властивий справець морду утік. При цій нагоді викрилося, що Лукащук Федчук має на сумлінню 5 жертв. Іменно забив він минулого року жінку залізничника Ілюка і його маму, за намовою і заплатою Ілюком 250 долярів а перед 4 літами замордував 3 жінки в Толукові рівнож за заплатою і намовою.

БОЛЬШЕВИКИ ХОТЯТЬ ЗРОБИТИ З ЦИГАНІВ ГІЛЬНИКІВ.

Москва. — „Зробіть циганів рільниками!"

Це є найновіший клич правительства.

Комісаріят рільництва постановив щоб цигане перестали волочитися з місця на місце через ціле їх життя. Вони мусять стати користними для держави. В тій цили уложено вже навіть закон, який покінчить дотеперішне дармовання циганів. На основі того закона усі цигане три роки після оголошення цего закону мусять поселитися в селах і спокійно управляти землю. Уряд годиться віддати циганам певну скількість землі, на якій моглиб побудувати свої села і жити окремішним — циганським життям.

Колиб які цигани хотіли таки волочитися дальше, то з ними уряд поступив би дуже остро. Він заслав би їх на заслання.

Дуже можливо, що большевицький уряд утворить на Україні ще одну, циганську державу.

РАКЕТА ДО МІСЯЦЯ.

Англійський денник „Морнінґ Пост" поміщує довшу статтю про винахід проф. Готдарта, який зробив проект ракети нового типу, що може, по його думці, долетіти до місяця. Принціп винахідника не новий, тільки оригінальне його виконання. У ракеті є кілька вибухових ядер, які загоряються один від одного, вводять себе в рух і піддержують його невпинно. Ракета зроблена з окремих частин, які відпадають постепенно, як кожне ядро використане вибухом. Проф. Готдарт гадає, що ракета вагою 8—10 тон буде вдоволяюча, щоби долетіти до місяця. Остання частина має розірватися в момент, коли зудариться з планетою і спалахне полумям, завдяки якому астрономи на землі зможуть переконатись, чи ракета долетіла до своєї мети. Винахідник зовсім не журиться тим, чи його винахід не пошкодить мешканцям місяця.

ПОЛІТИЧНІ АРЕШТИ.

До „Діла" пишуть з Бережан: Дня 30. травня 1925 арештовано в Підгайцях Марію Кучмівну під замітом злочину головної зради. Посуджено її в тім, що в р. 1919 не перешкодила в розстрілі польського шпіона в Підгайцях і що від 1919 по рік 1925, мешкаючи стало в Озерянах, переводила протидержавну роботу. По переведенню вступного слідства справу припинено і дня 17 серпня 1925 звільнено підсудиму з тюрми. Дня 3. серпня 1925 арештовано студента Івана Юркова і господаря Степана Маркевича з Литвинова і Степана Ласовського, аґента Дністра з Підгаєць і спроваджено до бережанських арештів під замітом поповнення злочину публичного насильства з § 65 зк. Річ у тім, що згадані громадяне на зборах в Литвинові пояснювали потребу асекурації в Дністрі. Дня 7. серпня 1925 звільнено всіх трох з тюрми. У Сернках долішних, рогатинського повіту, селяне Юрко Пйонткевич, син Івана, Онуфрій Дудка і його син Іван в неділю дня 9. VIII 1925 р. вибралися дзвонити на всеночне і на мурі дзвіниці завважали папір, на котрому по польськи взивано людий до соціяльної революції. На саме слово „революція" перелякалися і відійшли домів, а один з них зголосив комісареві громади, що на церкві висить якийсь небезпечний папір. Дня 16. серпня 1925 поліція придержала всіх трох громадян, а дня 19. 8. 1925 переведено їх до бережанської тюрми під замітом злочину головної зради. Тут просиділи до дня 24. 8. 1925. без переслухання, а щойно тоді проголошено їм ухвалу з вступним слідством за злочин головної зради і обліґаційним арештом. Жалобу проти тої ухвали радна палата дня 25. 8. 1925 відкинула. Таким робом мирні громадяне пішли дзвонити і напитали собі біду. Заквестіонований часопис це „Towarzysz", орґан комуністичної молоді з Варшави.

Салів.

БРАТ ПРОТИ БРАТА.

Екстер, Онт. — Сімнайцять літ тому назад два брати Мекмілани фармерували побіч себе в окрузі Савт Гюрон. Відтак один брат постановив покинути фармерство. Свою фарму спродав свойому братові і той фармерував на двох фармах. Нині ці брати є вибрані кандидатами на послів до Оттави, але з рамени противних собі партій. Томас Мекмілан, фармер, кандидує з рамени ліберальної партії, а другий Р. Дж. Мекмілан, що був перед 17 літами фармером, з рамени „Юнайтед Фармерс оф Онтеріо". — Незвичайно цікаве політичне явище!

СРІБНІ ТАЄМНІ ХМАРИ.

Ленінґрадська „Красная Ґазета" передає таку звістку: Останніми днями в обсерваторії в Пулкові можна було запримітити дивне космічне явище. На небі виринули срібні хмари, яких у Росії ніколи раніще не знали. Ці хмари знимались у висоті 70.000 метрів, дарма, що нормальні хмари не висять вище як на 17.000 метр. Посуваючись з півночі кілька днів, нарешті щезли. Вчені не в силі розяснити цього таємного явища певною теорією, а ставлять гіпотезу, що це маси вулканічного пороху, які загнала хуртовина і які тільки нашим очам видаються срібними.

АРЕШТОВАННЯ НАДУВАЧА ЛЕГКОВІРНИХ ЛЮДИЙ

Вінніпеґська поліція арештувала Петра Станчука, інакше Петра Стенлія, і задержала його покищо у поліційних арештах. За Станчуком пошукує поліція з Мус Джо і його відставлять небаром туди. Станчук є звісний з цього, що хвалився перед людьми, що уміє так підробляти гроші, що ніякий банкер цього не пізнасть. Він брав від людий насамперед малі долярові банкноти і обіцяв зробити з них, при помочі своєї машини і зручности, цілком правдиві доляри. По кількох днях, діставши від тих самих людий долярові банкноти на більшу суму, зникав з ними.

ҐЕНІЯЛЬНИЙ ХЛОПЕЦЬ.

Недавно тому появилась в річниках шведської академії наук праця з обсягу астрономії про т. зв. прибіґунові зорі; визначається вона великою технікою обсервації й глубокою аналізою та бистроумними замітками з фізіольоґії. Автором сеї праці є молоденький 17-літний хлопчина Bengt Stroemgen з Копенгаґи, ур. 1908 р. Цей незвичайно здібний молодець, син директора астрономічної обсерваторії в Копенгазі, вже в 10 році життя запізнався з вищою математикою, в 12 році життя почав систематичні обсервації зір, яких вислідом є згадана висше наукова праця. Перші праці про рух комет та позиції зір помістив у фахових німецьких журналах, числячи 13 років життя. Коли додамо, що попри ці астрономічні роботи, що вимагають великого накладу праці і то головно у нічній порі, цей хлопчина ходить ще до школи по яких шість годин щоденно, то подивляти треба і силу волі і здібність молодого Bengta, якого праці науковий світ приняв з великим признанням.

ҐРАБСЬКИЙ МАЄ УСТУПИТИ.

Чутки про недалеке уступленнє польського премієра Ґрабського спонукали його до офіціяльної заяви, що всі ті поголоски не відповідають правді, та що він від часу, коли розпочав санацію фінансів, не думав уступати і тепер про се не думає. Премієр Ґрабський вважає, що його димісія, саме в нинішній критичний господарський момент для Польщі, могла-б ще погіршити ситуацію і тому теж вказує на спекулянтські круги та ворожі Польщі заграничні чинники яко на жерело вісток про його димісію. Не вважаючи на таку катеґоричну заяву, варшавські ґазети не вгавають у настирливому запевнюванню про швидку кризу польського кабінету, причому яко наслідника прем. Ґрабського називають військового міністра Сікорського.

НА УКРАЇНІ БРАКУЄ ЦУКРУ.

Колись Україна годувала своїм цукром цілу Росію і ще вивозила багато за кордон, а тепер мусить його сама за кордоном купувати, а ціна цукру тепер два рази вища, як була перед революцією. За кордоном закуплено 11 міліонів пудів цукру, але достава його з закордону спізнилася і по всій Україні відчувається гостра недостача цукру та підвисшення ціни на нього. Одночасно в радянських часописах можна часто здибати самохвальні дописи й замітки про незвичайні успіхи відбудови цукрової промисловости!

Ліґа Народів скликує міжнародню економічну конференцію.

ЖЕНЕВА, Швайцарія, 24. вересня. — Остаточно Збір Ліґи Народів приняв внесеннє французького делеґата на скликанне міжнародньої економічної конференції.

НЕВДОВОЛЕНІ З КУЛИДЖА.

ЖЕНЕВА, 24. вересня. — Члени Ліґи Народів невдоволені із заяви президента Кулиджа, що він щойно порадиться Конґресу, чи висилати делеґатів на конференцію Ліґи у справі обмеження зоружень.

НОВИЙ ДІМ ДЛЯ ЛІҐИ НАРОДІВ.

ЖЕНЕВА, 24. вересня. — Фінансова комісія Збору Ліґи Народів постановила призначити 11,700,000 швайцарських золотих франків на будову нового будинку для Ліґи Народів над озером Леманом.

Теперішній будинок Ліґи Народів буде проданий.

НІМЕЦЬКО-ФРАНЦУСЬКА ГРАНИЦЯ.

БЕРЛІН, 24. вересня. — Німецьке правительство зголилось вислати до Люцерн, у Швайцарії, свою делеґацію на переговори з Францією і з другими аліянтами у справі запоруки німецько-французької границі.

ВЯЗНЯТЬ КОМУНІСТІВ.

БУДАПЕШТ, столиця Угорщини, 24. вересня. — Тут арештовано комуніста Натіяса Ракоша, котрий був утік відсі до Росії, а тепер назад вернувся з підробленим пашпортом.

Кромі того арештовано тут 42 інших комуністів.

З ВІЙНИ В МАРОКУ.

ФЕЗ, столиця Марока, 24. вересня. — Сьогодня Ріфи осягнули в одному відтинку фронту побіду над Французами.

Зновуж в другому місці Еспанці побідили і загнали Ріфів над воду. Та сі радше потонули, а не хотіли віддатися в полон Еспанцям.

АБД-ЕЛ-КРІМ ПРОТИ АМЕРИКАНЦІВ.

ФЕЗ, 24. вересня. — Провідник Ріфів, Абд-ел-Крім, оголосив, що заплатить $5,000 за голову кождого американського летуна.

ПРОТИ АМЕРИКИ.

ПАТНА, Індія, 24. вересня. — Комітет Всеіндійського Конґресу осудив нині акцію Злучених Держав у відмові вступу анґлійському послови, родом Індійцеви, Шапуржі Саклатвалі, до Америки на зїзд міжпарляментарної унії.

МОСКОВСЬКА АВАНТУРА В ЯПОНІЇ.

ТОКІО, столиця Японії, 24. вересня. — Сюди приїхало 4 російських представників робітників комуністів. На стації і на улиці витали їх тисячі японських робітників з червоними праґорами, співаючи революційну пісню, яка тут заборонена.

Поліція в силі 1,000 людий прийшла робити спокій і прийшло тричі до борні, але советських делеґатів не зачіпала, бо на основі японсько-большевицького договору Росіяни мають свобідний вступ до Японії.

Поліція покищо лиш береже їх, але як через них буде більше замішання в місті, то їх прожене.

ВНУК КАЙЗЕРА КОРОЛЕМ.

БЕРЛІН, 23. вересня. — Визначний протестантський проповідник барон Бонін заявляе, що внук кайзера Вільгельма, князь Фридрих Вільгельм є правним королем Прусії і має обняти власть, як тільки йому мине 21 літ.

Він каже, що умова з 1850 року між складовими державами, які творять федерацію, про наслідство престола, не відкликана. Одначе кайзер зрікся престола, а його син Фрідріх Вільгельм, вертаючись до Німеччини, зложив заяву, що не кандидує на престол, отже остається, каже Бонін, син бувшого престолонаслідника Фрідріха Вільгельма, тепер майже 20-літний князь Фрідріх Вільгельм. Він доручує за нього вже тепер молитись у церквах як за пануючого Прусії.

ПОЛЬЩА РОБИТЬ БИЗНЕС.

ВАРШАВА, 23. вересня. — Польський уряд вианрендував монополь на виріб і продаж сірників у Польщі нюйорській компанії Інтернешенел Меч Корпорейшен.

Ся компанія має заплатити польському урядови $5,500,000 за всі фабрики сірників, які є в Польщі, і $1,000,000 за аренду, та вкінці має ще Польщі позичити $6,000,000.

Компанія буде власницею фабрик сірників у Польщі а аренду монополю має покищо на 20 літ.

РОЗВІД МОЛЬНАРА.

БУДАПЕШТ, столиця Угорщини, 23. вересня. — Жінка відомого композитора і писменника Франца Мольнара, Сара Федак, подала до суду о розвід.

Мольнар годиться на розвід з тим, що заплатить їй відхідного $30,000.

———o———

ВИКРИТО НОРУ ГРАЧІВ В КАРТИ.

НЮ ЙОРК, Н. Й., 23. вересня. — Тутешня поліція викрила нору грачів у карти при 141 Вест 69-ій улиці, біля Бродвею, і сьогодня напала на неї та увязнила 144 грачів.

Сих 12 дозинів грачів перевезено на поліційну станицю в 14 патрольних возах.

Між увязненими є власники нори Франк Райк і Самуїл Штайн та 18 вейтерів. Арештованих обжалувано за гру в карти і за неприличне поведення.

„SVOBODA" (LIBERTY)
FOUNDED 1893
Ukrainian newspaper published daily except Sundays and holidays at 83 Grand Street, Jersey City, N. J.
Owned by the Ukrainian National Association, Inc.
Edited by Editorial Committee.
Entered as Second Class Mail Matter at the Post Office of Jersey City, N. J. on March 30, 1911, under the Act of March 3, 1879.
Acceptance for mailing at special rate of postage provided for in Section 1103 of the Act of October 3, 1917, authorized July 31, 1918.

SUBSCRIPTION RATES:		ПЕРЕДПЛАТА:	
Three cents a copy.		Поодиноке число три центи.	
One year	$ 7.00	На рік	$ 7.00
Six months	$3.75	На пів року	$ 3.75
Three months	$ 2.00	На три місяці	$ 2.00
Foreign and Jersey City Rates:		В Джерзи Сити і Заграницею:	
One year	$10.00	На рік	$10.00
Six months	$ 5.00	На пів року	$ 5.00
Three months	$ 2.75	На три місяці	$ 2.75

За кожду зміну адреси платиться 10 центів.
За оголошення редакція не відповідає.
З Канади належить висилати гроші лише на т. зв. Foreign Money Order.
Телефон „Свободи": 498 Montgomery. Тел. У. Н. Союза: 1838 Montgomery.
Адреса: "SVOBODA", 83 GRAND STREET, JERSEY CITY, N. J.

КАЙО

Від яких 20 літ імя Кайо було відоме яко одно з найвиднійших не тільки у Франції але й у цілому світі.

Йосиф Кайо бував міністром у Франції, партійним провідником, та був і є політичним діячем і фінансовим знавцем.

Була для нього погода і негода на політичному небосклоні, але його зоря все світила. Його імя усе було видне здалека.

Се показує, що був він талан незвичайний, якого другі талани не могли притьмавити ані заслонити.

Але прийшла війна і навіяла грізні тучі та хмари на Францію. Прийшла до власти реакція — голосні „патріоти", патентовані і „несмертельні". Спрятали провідника соціялістів Жореса на другий світ і готовились післать туди і Кая. За се, що пробував шукати доріг порозуміння з Німеччиною, аби прискорити конець війни, але з користю для Франції, „найбільші французькі патріоти" Пуанкаре і Клемансо хотіли його дати на шибеницю або на розстріл — за „державу зраду".

Судили його; післали на засланне; позбавили горожанських прав; викляли; прозвали зрадником, запроданцем, ворогом і т. п.

Зоря Кая була згасла і йому судилась тяжка мука душевна при валді голосних „патріотів", а далі забутте й неслава.

Та тимчасом гомінкі „патріоти" доґаздували Францію до фінансової руїни і дуже важкої політичної кризи. І народ їх при виборах повалив. Прийшли до власти патріоти, вправді меньше голосні зі своїм патріотизмом, але більше ділові і розумні. У великій скруті пригадали собі Французи, що крім патентованих вже і „безсмертних" патріотів Франція має ще виклятих, проклятих, забутих. До них звернулись. Покликали засудженців Кая і його товариша Мальві; зняли з них проклятя і відкликали засланне та привернули горожанські права. А тоді кажуть: Ратуйте рідний край!

Патентовані, голосні, озброєні, „безсмертні" „патріоти" звертаються... до „зрадників" народу, щоби той нарід ратували у великій потребі.

І взяв Кайо в руки летючі в пропасть французькі фінанси і став їх ратувати. Він вже їх має в руках і вже майже виратував. Завів дома можливу досі ощадність; усталив ціну франка; щоб добути кредит для Франції закордоном, полагодив военний довг з Англією, а тепер полагоджує і з Америкою.

Тепер він вже не „зрадник Франції"; тепер він герой й у Франції і закордоном, навіть в Америці, відки за адміністрації Вилсона вислано було телеґрафічний донос на нього, що він „зраджує" Францію.

Се відплата Кайови, відплата і рідного краю і цілого світа, відплата за кривду заподіяну, — але не задля його терпінь, а ради його талану і чистости характеру.

Побідили прикмети ума і духа і добре для Франції так довго, поки сі прикмети мають признанне.

В ОБОРОНІ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

Польщенне українських середніх шкіл у Львові, Перемишлі й Тернополі викликало стихійний рішучий протест українського громадянства у Галичині. Скликані в сій справі віча й наради батьків ухвалили однодушно запротестувати проти польонізаторських затій міністра Станислава Ґрабського. Ухвалено вислати писемні протести до управ шкіл, до шкільної кураторії, а також до тих міжнародніх чинників, яких обовязком стояти на сторожі міжнародніх договорів у справі Східної Галичини і так званих „національних меньшостий". Сі договори забезпечують окремі школи для всіх національностий Польщі. Колиб сі протести не осягнули успіху, батьки заявили, що ніколи не поснлати-муть своїх дітий до утраквістичних шкіл.

З ХВИЛІ

Пілсудський, творець теперішньої штучно склееної Польщі, як довго ще жиє, має право про свій нещасний твір сказати правду. Недавно сказав він на зїзді польських леґіонарів у Варшаві між іншим таке: „Я був „начельніком паньства" і проводив у многих нарадах, а кождий протокол безлично сфалшовано"... „Раджу історикам не вірити польським протоколам"... „В архіві штабу я найшов богато фалшивих доказів"... „Такий дар фалшу останеться грядучим поколінням".

Так, так, але не треба вирікатися своїх гріхів!

—o—

Кажуть, що браттям Ґрабським, котрі тепер диктаторами в Польщі, грозить скоро упадок.

Се їх тягне зі собою „злотий" вдолину.

—o—

Большевики признають, що в їх СССР. богаті селяни богатіють, а бідні бідніють. Узяти-б від бідних та дати богатим? Та що з того, коли вже так большевики робили, а бідні розтратили і тоді і влада не мала з чого добути податків. Сама-ж вона признає, що для податків їй треба богатих. Отже або податки або комунізм. А як нема комунізму, а виростае хліборобський капіталізм, то пощо „комуністичної влади"? Чи не красше їй вернутись би назад до Швайцарії, відки приїхала, і там ще щось нового видумати?

КОСІВ.

Осередок Гуцульщини у Галичині яко осередок українського домашнього промислу.

((Допись з Косова у Галичині))

—o—

Досвід світової війни показав наглядно хиби в передвоєнним вихованню нашої молоді, бо інтелігентні верстви і то не лише наші але й чужі з університетською й середньою освітою та ріжні урядовці, або лишились без хліба зовсім у часі военної завверухи, або примирали з голоду, а натомісць уявлялась наглядно вага ремісничого стану, бо ремісники мали не лише гарні доходи з праці своїх рук, без огляду на зміни ріжних урядів, але ті доходи забезпечували удержання їм і їх родинам, а при ощадности вони могли собі дещо відложити навіть на чорну годину.

Визвольну боротьбу ми програли і наші визвольні змагання не увінчались бажаним для нас успіхом між іншим також і з тої причини, що ми не мали за собою міст, які є осередками культурного життя, та впливають на села. В містах не мали свого ремісничого стану, який відграє в них дуже важну ролю.

Зі сказаного виходить, що сама теоретична освіта хочби з університетськими студіями не забезпечує ще удержання даній одиниці і тому то практичні Американці стараються побіч теоретичної освіти дати своїй молоді також фахове вишколенне, в якомунебудь ремеслі, на що недавно на сторінках „Діла" звернув увагу др. В. Сімéнович.

Українці, як молода нація, відчувають недостачі на ріжних ділянках національного життя і длятого кидаються на всі боки, бажаючи усунути їх, і тому то й не диво, що роблять нераз прихапцем, та власне длятого треба би завести і тут якусь **систематику**, і робити все пляново й обдумано заздалегідь.

Зовсім справедливо звернув недавно на сторінках „Діла" В. М. увагу на потребу організовання української молоді торговельної і ремісничої, а навіть старшого міщанства.

Одначе сього було би замало, хоч як незвичайно важна й пекуча ся потреба. Для скорішого й успішнійшого здобуття міст треба нам конечно витворювати на ширшу скалю, зглядно доповнювати **наш ремісничий стан.**

Початок у сім напрямі зроблено вже у вересні, 1922, Косів, заснуючи спілку **Гуцульське Мистецтво.** По проекті основників спілки мала-б вона обіймати чотири відділи, а саме: 1) килимарський відділ з підвідділом ткацьким і евентуально ліжниковим; 2). столярський відділ з підвідділами різбарським (гуцульська різьба) й тесельсько-будівельним; 3). керамічний відділ (гуцульське гончарство) і 4) кошикарський відділ.

З наміченого пляну зреалізовано вже і введено в житте килимарський відділ і частинно ткацький підвідділ та столярський відділ.

Спілка підняла з упадку килимкарський промисл, що був занепав в часі війни; піднесла його на високий степень; дає тепер заробіток коло 40 людям; пускає свої вироби у світ під українською фірмою і маркою, та змагае до охоплення дальших галузей домашнього — в сім випадку специфічно гуцульського — промислу і до заложення промислової школи, витворюючи потрібні для неї умови — так сказати-б доконаний факт.

Се все вказує, що при добрій волі можна богато в сьому напрямі зробити.

Та ся акція хоч як корисна — далеко ще не повна. Тому треба йти дальше. Саме тепер винирнула тут думка заложити в Косові і то передівсім в Косові, **ремісничу бурсу.**

Плянована ремісничa бурса не була би бурсою на зразок дотеперішних, де бурсаки лише спали би й харчувались би. Плян такий: Бурса призначена лиш для замісцевих учеників, а головно для сиріт з наших захистів. Отже мала би характер не місцевої, але **загально краевої інституції** і була-б оперта о спілку „Гуцульське Мистецтво."

Бурсаки, які бажали-б учитись килимарства, ткацтва, столярства, гончарства, або кошикарства, ходили-б до робітень Гуцульського Мистецтва на науку. В самій бурсі одержували би науку українознавства та загально доповняючу науку.

Щоб утворити таку бурсу, треба перше закупити площу, та побудувати відповідний дім на бурсу, а на се косівські Українці, які з весною найблизшого року, а можливо ще й сього року розпочинають будову церкви і Народного Дому, власними силами й фондами не можуть спромогтись. На се потрібно **допомоги українського загалу.** Ся допомога одноразова.

Дальше, щодо коштів удержання бурсаків то справа представляється зовсім не трудна. Гуцульське Мистецтво килимарським ученикам могло би платити за їх працю вже по пів року науки, а столярським по році, хоч приватні майстри не лише що нічого за час трилітньої науки не платять, своїм ученикам, але ще від них жадають заплати за науку. Уся та винагорода за роботу бурсаків-учеників ішла би на їх удержанне в бурсі. Ходило-б лише про удержанне бурсаків на час пів року чи цілого року (учеників килимарських протягом першого пів року, а учників столярських через цілий перший рік).

Тут знова Косівчанам мусів би прийти в допомогу загал і то постійно, бо згадана реміснича бурса — як се висше подано — мала-б не льокальний але й загальний краєвий характер. В першій мірі тяжів би обовязок на нашому духовенстві, котре кождої осени мало-б зібрати на удержанне бурсаків датки від своїх парохіян в натураліях і то в першій мірі в сумежних повітах, як снятинський, городенський, коломийський, а в дальшій — і в інших. В такій бурсі виховали-б ми **національно свідомих і фахово вишколених ремісників.**

Одначе в ній не треба було-б обмежуватись лиш до сих ремесел, які охоплює Гуцульське Мистецтво, тільки можна було-б іти дальше, бо Гуцульське Мистецтво кладе собі за задачу охопити лиш ріжні галузи гуцульського домашнього промислу, а нам треба наших найріжнороднійших ремісників.

В тій цілм можемо спровадити собі приміром з Відня, з Праги, або й зі Львова першорядного майстра шевця, відвести в бурсі одну велику кімнату і заложити **шевську робітню;** спровадити майстра кравця і в другій кімнаті заложити **кравецьку робітню;** спровадити майстра кушніра і в третій кімнаті заложити **кушнірську робітню** і т. д.

Для дівчат можна утворити робітні **жіночого кравецтва, шиття і вишивок та гафту.**

Таким способом витворили-б ми поволі не лише наш ремісничий стан, у якого могли би полагоджувати свої орудки щодо предметів щоденного запотребовання, але теж здійснили-б клич „Свій до свого," що не був би лиш пустим звуком. Тоді ми мали-б фахово вишколених першорядних своїх ремісників, та й виховавши наших захистів дали-б ми хліб у руки і забезпеку їх істнування. Бо теперішні наші захисти не забезпечують своїм вихованкам істнування на будуче.

Прим. у сусідки підписаного, була вихованка захисту еп. Хомишина в характері служниці. Колиж така дівчина стратить службу і не зможе іншої знайти, що тоді з нею станеться?! Піде хіба на улицю!

Коли-б одначе вона по виході із захисту попала в таку бурсу, як тут представлено, то не лиш дістала-б національне виховання, але також мала би ремесло в руках і основу свого удержання й могла би заробити собі на удержанне чи шиттем, чи чим иншим. Тоді й не треба було би боятись за її будучину; тоді була-б вона і в будучині не лиш чесною людиною, але й свідомим членом української нації.

До заложення такої бурси надається в першій мірі **Косів** і то з ось яких причин. **Косів осередок домашнього промислу,** бо тут концентруються такі його роди: килимарство, ткацтво, кушнірство, гончарство. Тут цвіте гуцульська чудова різьба; тут є гуцульські будівничі церков; тут є гуцульські мосяжні вироби; тут навіть гарбарі і взагалі в Косові прихильний ґрунт та атмосфера артистична.

Чи на се впливає краса природи чи вроджений Гуцулам талан, — се байдуже, бо не про причину тут ходить, але про факти, які все лишаються фактами.

Косів можна вважати осередком домашнього промислу таксамо, як Райхенберг у Чехії, де також цвили ріжні галузи домашнього промислу, та де поодинокі домашні промисловці лучилися в спілки, творючи так сильніші економічні одиниці, з яких опісля витворився теперішній фабричний промисл.

З сих причин безумовно треба би піддержувати гуцульський домашній промисл та заложити ремісничу бурсу в Косові, бо деінде вона не мала-б ні такого прихильного ґрунту ні такої артистичної атмосфери.

Косівчани, маючи інші пекучі потреби, не можуть власними силами здвигнути потрібного на бурсу і майстерні будинку та набути площі. Але кождий, хто цінить гуцульський домашній промисл і спочуває справі заложення ремісничої бурси в Косові, зволить прислати відповідний даток на адресу:

Гуцульське Мистецтво,

спілка з обм. пор. в Косові,

на ремісничу бурсу.

Нова плянована інституція буде у формі фондації. Вправді можна-б її оперти о філію „Товариства охорони дітий і опіки над молоддю", але форма фондації тривкійша. Фондаційна рада буде складатися з представників українських товариств у Косові, парохів Косова й околичних громад, а також відпоручників сих громад української народности. Наміренні члени фондаційної ради будуть творити комітет.

В користь будучої бурси деклярували: 1) Теодор Бунда 10 ам. долярів, 2) Марія Григорущенко 10 ам. долярів; 3) Михайло Куриленко 10 ам. дол.; 4) Леся Мокловичівна 5 ам. дол.; 5) Др. Петро Рондяк, 100 ам. дол.. (в ратах); 6) Володимир Гнатюк 5 ам. долярів; 7) Богдан Лепкий 25 до 50 ам. дол.

Всі потрібні формальности зобовязався перевести др. Петро Рондяк.

Володимир Гнатюк,
Др. Петро Рондяк.

ЧЕСЬКО-СОВЕТСЬКИЙ КОНФЛІКТ.

Чеський уряд відмовив голові III. Інтернаціоналу й петроградському диктаторови Зиновеву видачі візи на вїзд до ЧСР. Зіновев мав намір їхати до Карльсбаду. Советське посольство в Празі одержало доручення інтервенювати у Бенеша. Советський уряд грозить репресіями на випадок дальшої відмови візи.

ЗАГРОЖЕНІ ОСНОВИ ДЕМОКРАТІЇ.

Погляд Лойда Джорджа про диктатуру.

Останні події внутрішнього англійського життя спонукали бувш. англійського премієра, Лойда Джорджа, до загальних міркувань на тему загроженої демократії в Европі. Лойд Джордж стверджує сумний, на його думку, факт, що основи демократії в одних державах, таких як С. Р. С. Р., Італія та Еспанія, зовсім знищені, в інших як Німеччина та Англія, поважно захитані.

„Англія, яку він уважає країною взірцевого демократичного ладу, зазнала дуже різкого удару при останній полагоді вуглевого страйку, коли „уряд, з величезною парляментською більшістю, мусів зігнутись під маневрами робітництва. Міністерство, в якого руці тремтить скиптр, коли воно стає проти секретаря робітничої організації, що виступає з погрозами страйку, мусить невідхильно втратити на своїй повазі. Ось причина, чому скрізь у моїй батьківщині парляментаризму, мущини та жіноцтво критикують парляментарні інституції і дискутують над тим, чим би його заступити".

Найгірше, на думку Лойда Джорджа те, що боротьба з організованими вуглекопами на цьому не скінчиться. Робітнича організація підбадьорена успіхами прямувати-ме до повного перебудови організації копального промислу. „А це причинилось до більшого підкопання парляментаризму та британської демократії, ніж кількалітня аґітація комуністів. Нарід питається, чи врешті-решт демократія не є страшенним обдурюванням людий (bluff)."

Другою журбою англійського уряду є криза залізничої організації. Залізничі товариства заявляють, що вони не можуть далі вести своєї праці, коли або не підвисшать цін на залізницях або не знижать заробітної плати працюючих. Перша перспектива влучае в англійську торговлю, друга в робітників, які вже готові відповісти на це страйком. Голова союзу залізничих служачих вже заявив, що цього року будемо бачити один з найбільших боїв в історії залізничого руху, а цей бій буде найбільше завзятим, неприєднанним і найбільш розпучним з усіх, які вели до цього часу залізничники". Рік роковин винаходу залізниці не принесе Англії приємної події. Уряд буде приневолений або звести боротьбу з великанським страйком або знову згодитись, як при полагоді страйку вуглекопів, на державну допомогу для вдержання тимчасової рівноваги.

Лойд Джордж глядить на ці конфлікти песимістичним зором. Він стоїть на становищі, що уряд мусить мати сміливість піти на відверту боротьбу, до якої треба втягнути всю суспільність, або підготовляє прихід „советизації". Є ще один вихід: фашистівська диктатура. Та діло в цьому, як висловлюється дипломатично Лойд Джордж: чи можна надіятись на рішучий та мудрий провід, себто чи є кандидати на диктатора у добі такого непевного перевороту. Може трапитись так, що всі люди з досвідом та сміливі опиняться у таборі революціонерів, а маса конституційної армії буде нерішена та непевна. А тоді не можна передбачити дальшого ходу подій.

„Вся Европа — чуємо на це відповідь — мусить перейти вогняну пробу демократії... Одною з великих наук війни, яка вийшла наяву, у боротьбі між автократією та демократією, це та, що демократія виявила себе більше видержаним і богатішим на ідеї борцем, ніж автократія, і що перемога лишілась на боці першої. Автократичні держави Росія, Німеччина, Австро-Угорщина та Туреччина у боротьбі, що охопила всю землю, впали, а демократії Англії, Франції, Італії та Злучених Держав святкували свій тріюмф".

Довго істнував хибний погляд, доказує Лойд Джордж, буцімто підчас сійни абсолютизм стоїть вище як народня влада, тому, що він може швидше перевести концентрацію всіх сил, завести залізну дисципліну і швидше рішати. Так було в добі наємних армій, а не тоді, коли армією став увесь народ. „Тоді треба вже системи, яка користується великим досвідом, як треба володіти масою, оживляти її поривати, піддержувати в настрою. Великі автократи не виховали провідників для цієї найвищої мети, тому, що в мирній добі такі прикмети видавались їм саме небезпекою для автократії... Чи можливе, щоби демократія переможна у війні, зазнала невдачі у труднощах миру? Покищо Европа відповіла, що так, але остаточного рішення нема ще ніде, навіть в Італії. В Европі мусить нині демократія виявити своє мистецтво у трагічнім становищі, в яке погнали нації по війні, а за яке в першій мірі є відповідальною саме автократія".

Труднощі виходу з того становища добачує Лойд Джордж в ускладнені партійної системи, яке припиняє розвязку кожної поважнийшої справи тим, що паралізує одноцільний процес волі, спрямований в одній напрямку і не дозволяє вибрати справді компетентних, відповідних людий.

Такі суперечности зясовані великим дипломатом розясняють подекуди успіхи диктатури. Одиниці, які в силі були загіпнотизувати маси своєю індивідуальністю — Ленін або Муссоліні — вели всю державу своєю волею, так само як колись царські самодержці або Вільгельм II., який не нехтував, для свого добра, зовнішними формами парляментаризму. Організм демократії знесилений тим, що великі справи, які вирішуються на арені парляментів, можуть найти свовчасну та доцільну розвязку, коли один керманич держави в силі зґуртувати довкола себе велику більшість, сильно зєднану. Всі инші засоби демократичного правління є оманою демократії, а цей єдиний шлях повний засідок та прикрих несподіванок, тому, що великі стихійні катастрофи в роді всесвітної війни розбивають наймогутнійші партії на слабі, розєднані ґрупи та гуртки.

ПЕРЕПИСКА РЕДАКЦІЇ.

Осип Запоточний, Клівленд, Огайо. — Допись і виказ жертводавців подамо, коли одержимо з Обеднання, щоби два рази не давати виказу.

ДО ВСІХ ДОПИСУВАТЕЛІВ.

Просимо затямити собі:

1. — Дописі писати **коротко.**
2. — **Виразно і читко.**
3. — Лиш по одній стороні паперу.
4. — В дописях подавати лиш правдиві вісти.
5. — Писати лише про річи цікаві для усього загалу читачів, або бодай його значної части.
6. — В дописях нікого не перехвалювати без дійсної заслуги.
7. — Не лаяти нікого особисто, ані не нападати, ані не зачіпати.
8. — Не жадати звороту дописи, яку дописуватель написав за кілька мінут (коли її дуже потребуе, може у себе оставити відпис).
9. — Не посилати „нагляих" дописий з домаганнем „сейчас" помістити, бо се звичайно тільки показуе, що дописуватель опізнився і хоче, щоб редакція се надоложила.
10. — Не присилати до редакції стихів і поезій недоладних щодо форми, або безвартних щодо змісту; а до того я не жадати звороту таких віршів.

НА РАЙСЬКІМ ОСТРОВІ.

Англійський майор Дугляс вернув із експедиції по Спокійнім Океані, де він розсліджував перші усього острови, на яких не була ще нога Европейця. Особливо цікаві річи оповідає майор Дугляс про острів Рапа, який належить, вправді, до відомої островної громади, але сам для Европейців досі не знаний, є повний недкритих досі ніде красот.

Коли ми наближалися до острова — оповідає майор Дугляс — побачили ми двох туземіців, які лежали серед казкової краси неймовірно буйної ростинности і радісно кликали нас руками. Небавом прибігли до них їхні суплемінники з недалекого „села". Більша частина з них були зовсім нагі, але деякі кидали на себе в поспіху якусь одежину, щоб так пошанувати чужинців. Жінок на острові є вісім разів стільки, що мущин. Кождий мущина має там по кілька жінок, але не рівночасно, тільки одну по другій. Там майже не треба працювати, бо сама природа дає стільки дарів, що їх аж за багато для життя. А праця, яку всетаки треба виконати, щоби скажім зібрати плоди тощо, проходить серед співів, жартів і танців, що подібна більше на забаву як на труд. На острові живуть великанські ящірки, довші як на півтора метра, які мають незвичайно страшний вигляд. Однакож це дуже спокійні сотворіння і не роблять нічого злого, коли не перешкоджувати їм вигріватися на сонці.

Краєвиди острова чудові. Окружений мальовничими надморськими скалами, в середині має він вкриті пальмами горби і засіяні ріжнородними овочевими деревами долини. Є там і густі непроходимі праліси, але є й гайки, яким далеко не дорівнують наші штучні парки. Багато річок та потічків роблять острів дуже урожайним.

Туземці незвичайно мирні і з дитячими вдачами люде, кормляться виключно ростинною поживою. Вони завзяті пливаки і, товпляться кожного дня в хвилях їхніх потоків і рік. Моря уникають ізза небезпеки від риби-людоїда.

Експедиція майора Дугляса привезла з того райського острова багато мінералів, ростин і комах, які передано Британському Музеєви.

ДОПИСИ.

СИРАКЮЗ, Н. Й.

На поміч громаді Скорикам.

На читальню „Просвіти" в селі Скорики, збаражського повіту, зложили:

По 3 дол.: Демко Матвійчук, Онофро Керик; по 2 дол.: Семко Збаражський; по 1 дол.: Михайло Малімон, Порценалюк, Каній, Федорук, Костюк, Микола Гальчин, Захар Безкоровайний, Микола Безкоровайний. Усього $16.00.

Лиш один споза Сиракюз почув у собі громадську солідарність, присилаючи свою лепту, А решта, більш як 50 осіб, а між ними і бизнесмени, патріоти, що коли їм треба бизнес робити, то кличуть: Гей, родимці! і які мають вже десятки тисяч маєтку, не зложили ні цента. Хто вони такі, ми їх знаємо й у свій час вивернемо їм кожуха за їх патріотизм, але покищо ждемо, чейже за сею пересторогою надішлють свої жертви.

Лиш кількох нас в Сиракюз, а між нами дві жінки, яких чоловіки також зложили жертви.

Треба згадати особливо тих, що хотяй не з нашого села, а дали свою лепту на згадану ціль. Є в нас в Сиракюз людина, за котру мало говорять, а котра ще меньше говорить о собі, але справедливо є тою головною підпорою, на якій лежить вся народня робота. Коли ся людина заробляє два рази більше від звичайного нашого робітника, то на народні ціли видає 5 разів більше. І коли сей наш друг почув, що ми збираємо на висше згадану ціль, він, без жадної просьби з нашої сторони, дав свою жертву, котрої ми, знаючи його щедру жертвенність, не раз і руйнуючу його екзистенцію, не хотіли взяти. Сею людиною є наш предсідатель тов. „Січ" від. 282 У. Н. Союза, Михайло Малімон, якому сих кілька слів признання нехай буде честю за дійсний патріотизм доброї людини. Крім того подяка д. Федорукови і Костюкови за їх жертви для нашої скорицької Просвіти.

По одержанню зі Скорик звіту діяльности Просвіти і теперішньої місцевої економічної та політичної ситуації, зібрані гроші відішлеться на руки відповідальних членів Просвіти до Скорик.

Дальші жертви слати до:

Onofro Keryk
409 North Geddes St,
SYRACUSE, N. Y.

ЗА КОМІТЕТ ДОПОМОГИ СКОРИЦЬКІЙ ПРОСВІТІ:

Демко Матвійчук, предс.;
Онофро Керик, касієр;
Микола Безкоровайний, секретар.

ЧИСТІСТЬ І ЗДОРОВЛЯ.

Чистота все красша, як бруд, і для самої чистої людини і для тих, з ким вона пристає. Держучу в чистоті своє тіло, одежу, помешкання, і сама людина ліпше почувається і ліпше почуваються з нею люде. Але й для здоровля чистість важна, так для власного здоровля, як і для здоровля близьких людий.

Тільки не треба думати, що всякий „бруд" є справді брудом і шкідливий. Коли вуглекоп запорошить собі лице вугляним пилом або огородник чи й дитина, бавлючися в городі, поваляє руки землею, то з того, звичайно, шкоди нема. Але в кого руки чи лице чи одежа все брудні, то це свідчить про нечисті привички, які можуть мати дуже поганий вплив на здоровля.

Взагалі можна сказати, що бруд на поверхні шкіри не шкідливий, хиба коли скалічиться і нечистота дістанеться до крови. Брудний палець, коли його скалічити, може щвидше заразитися, як чистий. Тому перед всякою операцією пацієнта купають і те місце, що має бути оперoване, вимивають алькоголем та иншими дезинфекційними средствами. Инакше бактерії дістались би до тіла. У всіх шпиталях пильно уважають, щоб всяке шпитальне знаряддя й хирургічні інструменти були чисто вимиті і стерілізовані (вигублені всякі бактерії; що є на них).

Чистість шкіри важна ще й з другої причини. Дірочки в шкірі (пори) раз-у-раз затикає порох, засохлий піт та частинки зужитої шкіри. Добра купіль ті дірочки отвирає і прочищує, так що шкіра може знов правильно функціонувати.

Та найважнійша справа, щоб не допускати всякої нечистоти до уст. Здається, мало хто здає собі справу з того, скільки разів у день він кладе пальці в рот, і певно ніхто не знає, скільки бруду він собі туди пхає. Та бруд ще не найгірше. Але своїми пальцями людина неустанно доторкається предметів, яких доторкалися вже инші люде, часто хорі, і таким способом не одна вже слабість перекинулась на здорову людину.

Передвісім господині, кухарі, молочарні, прислуга в ресторанах та взагалі люде, що варять їжу або ходять коло харчів, повинні уважати на чистоту своїх рук.

НА МАРСІ НЕМА НІЯКИХ КАНАЛІВ.

Завдяки обсерваціям Марса гігрськими обсерваторіями пізнали ширше атмосферу Марса й т. зв. канали. Верства воздуха на Марсі значно густійша й висша, як досі думали. Можна її оцінювати на 200 км. у гору, отже майже половину так високо як воздух землі. А що Марс є значно дальше від світючого й огріваючого сонця як земля (около 1½ раза), то на цій нашій сусідній планеті є значно низша температура як у нас. На екваторовій ширині Марса можна було ствердити теплоти всього 7 ступнів Цельзія, в більшій ширині 12 ступнів понизше зера а на бігунових частинах Марса пересічне зимно аж до 100 ступнів. Щодо каналів на Марсі, то потверджено тепер факт (уже й тому кілька літ назад говорили це фаховці), що ці канали, то оптична злуда слабого зору. В зовсім великих далековидах не бачимо ніяких каналів, а лише неправильні, поділені на поодинокі части якісь твори. Так найновійші досліди, пороблені при незвичайно корисних обставинах, — відняли багато чару цій таємничій планеті. Низькі температури на Марсі перешкаджають розвиткови органічного життя. Каналів на Марсі взагалі нема. А фантастичні ляіки-астрономи добачували в цих каналах на Марсі вже навіть твори мешканців Марса.

В. БУДЗИНОВСЬКИЙ.

Сава Чалий.

(Історичне оповідання).

(34)

— Та його так, як би вже не було, бо Богу дякувати, більша частина пішла в похід. Але ще лишилася решта, з котрою щось мушу зробити. Чейже не буду від них втікати як злодій. Хочу відїхати явно, як лицар. Сего не можу зробити, поки решти моїх козаків не передам иншому отаманови.

— З гайдамаками треба так панькатися? Відходити від них з такими церемоніями?

Бачучи, що вона не годна зрозуміти його, перебив розмову про сю річ аргументом таким, який їй мусів трафити до переконання.

— Як схочу відійти без згоди з ними, то не пустять мене. Як би я втік, то пішла би за нами погоня. Добре, що найвзятійших нема, бо пішли в похід. З тими, що лишилися, дам собі раду. Але тільки по доброму. Надіюся, що деякі підуть з нами.

На тім ся розмова закінчилася, бо й Чалий пішов за приміром жінки. Зачалася инша розмова, на инші теми, без суперечок, переплітана тишиною.

— Чи ти, голубко, знаєш, що вже свитає? — Чалий забалакав, глянувши у вікно.

— Справді! Як той час іде! Сонце ще не зайшло було, як ми полягали.

— Може ти хочеш спати?

— Якось ні,— відповіла, обіймаючи його шию. — І так в день не маю що робити. До вечера ще висплюся. Хиба, що тебе сон ломить?

— Як тебе ще не зломив, то й мене не зломить. Я виджу більше, як така билинка, як ти. І я можу виспатися в днину. Завтра, чи радше нині, не маю ніякої роботи.

— А що буде тоді, як зачнеся твоя служба у гетьмана? В день не буде коли спати. Доб-ре, як в ночи позволять. Зачнеш занедбувати мене.

— Так добре, як тут, очивидно не буде, але всеж таки подбаю, щоби ти на занедбане не потребувала нарікати.

— Я хотіла би, щоби все було так, як вчера і нині.

— Як зараз прийму службу у війску гетьмана, то о такій порі, як тепер, вже буду сидіти на кони. Як скористаю з річної відпустки і ліду до Степашок, то о сій порі вже мушу бути між челядню. Як підемо до Комаргорода, то також зі сходом сонця вже мусів бути на ногах.

— Шкода, що нігде не буде, так, як тут, — сказала пригортаючися до него.

Розмова замовкла.

— Тут добре тобі? — Чалий спитав по хвили.

— Добре. Я дуже боялася, коли мене вкряжали сюди. А тут так добре.

— Коли тобі тут так добре,— Чалий сказав, пригортаючи її до себе, — то чого нам покидати сі сторони? Лишімся тут. На що нам те панство, яким нас обдаровує гетьман? Я маю тебе, ти маєш мене. На що нам більше? Хиба тобі тут за мало того, що я тобі тут можу дати? Хиба ти хочеш жити серед яркого марочного гамору?

— Як би я знала, що так буде все, як тепер, то чому ні! Я лишилась би тут на віки. Але ти таки мусів би від гайдамаків відстати. Бо я гайдамачкою не хочу бути.

Вони таки позасипляли, але аж тоді, коли Марина вже встала і вийшла ладити сніданок. Вже зладила, а її панство ще не давало знаку життя. Застукала до дверий, ніхто не озвався. По якій годині знов застукала, але таксамо безуспішно. Відхилила двері і всунула голову,

— Дихають, отже живі. То, але сон! Хиба довго не спали, пізно позасипляли. Жвавий хлоп, той Чалий. Готов Шаравського геть висадити з сідла. Я цікава, яка вона буде і що зробить, як приїде Шаравскі. А він безпечно приїде. Як не нині, то завтра. Чалий ненаще знав, що має ворога і ненаще знав чим його побити, коли казав доставити собі жінку аж сюди, де має час заситити її. Бо й ненаситний жеруни, як вже налупаєся через край, не приймає найсолодшої страви. Як в таку пору появиться Шаравскі, то вона відвернеся від него.

Марина вже й обід зладила, а вони ще спали.

— Се вже гріх! — стала воркотіти. — Всьо добре, але в міру. І не знаю... Чи то він такий ненаситний, чи вона? Хиба обоє. Гарна то буде господарка, як то довше буде таке! Панство буде цілими днями спати, а челядь рознесе всю працю. І яка то робота буде, як не буде кому припильнувати? Буде, як за напасть, аби тільки пройшла днина. А бідний Шаравскі тільки буде облизуватися.

Стара рішилася наробити в коморі горшками лопоту, щоби сплячих розбудити. Підійшла під двері і наслухувала.

— Вже не сплять. Вже ні... Але ще не встають. Агій! За коротка була ніч? Ще їм було мало. Ну! Нарешті встають.

— Адеж ви спите! — Марина забалакала до Зоськи, коли Чалий, пообідавши, відійшов. — Лягли, ще як сонце не цілком зайшло, встали, коли воно вже стало котитися в низ. Відки у вас тільки сну набереся?

— Я ще не виспана, — Зоська відповіла, всміхаючися.

— Гарна то буде господарка, як вже прийдете на своє! — Марина веpедувала. — Челядь буде робити, що сама схоче.

— Ти заступиш мене. Ти й так ліпша газдиня.

— Чи на мене перекинете таке обовязок приймати Шаравського, як прийде до вас?

Зоська розсміялася.

— Та хиба так, — відповіла. — Бо сама не знаю, коли я мала би час... балакати з ним.

— Балакати, як балакати. На се ще знайшовсь би час. Але, як він прийде до вас, то не на балачку.

— Мені того не треба більше, як маю. Вже й се забогато.

— Та й я міркую, що забогато. Що челядь скаже, як вчує, що панство лише спалять, тай сплять? Люди будуть сміятися. І я мала здорового мужа, царство йому небесне. Але щось таке?!

— От розбалакалася! Поправ в світлици.

— Світлиця? Як би не ті панські коври, то ся світлиця була би залиха на кучу.

— Годі! Я, поки що, гайдамачка. Гайдамаки палат не мають. За пару днів будемо в дворі. Хоч, правду кажучи, в дворі мабуть не спиться ліпше, як в сій кучі.

— Або на возі... Га?... На возі вистеленім подушками. Може на возі ліпше, як тут? Га?

— Ти, Марино, забогато позволяєш собі. Не забувай, що я твоя пані.

— Не сказали ви мені, що я, хоч ваша наймичка, так як ваша мама? Ваша рідна мама завидує вам, відбиває від вас того, що загніздився у вашім серцю. Я сего не роблю. Навпаки, я помогла вам.

— Але балакаєш за богато. Що було, те й було, про се не личить так богато балакати. А ти мелеш і мелеш тим твоїм пустим язиком.

— Та бо я мушу знати, що повісти Шаравскому, як приїде. Нині або завтра він вже буде тут. Не знаю, чи буде міг розмовитися з вами, як Чалий буде при тім.

— Чому не мав би розмовлятися зі мною при Чалім? Чейже про те, що було, не будемо балакати.

— Та про те, що було, ні. Але про те, що буде. Чейже мусите змовитися. Він не приїде тільки на те, щоби вас поздоровити і без нічого відїхати.

— Таки відіде без нічого, бо тут нема де.

— Ліпше скажіть нема коли, бо весь час забирає Чалий.

— Та й се правда.

— І вам самим того вже забогато. Ге?

— Правду кажучи, я не голодна.

— Але Шаравскі приїде голоден. А голодній кумі, хліб на умі. Жебракові дається бодай гусник хліба. А він приїде, як жебрак. Йому ані в гадці, що поїде з пустими руками. Як нічого не дістане, то готов повіситися, таки ось тут, на першім ліпшім дубі перед вашими очима. Ви будете мати на совісти його смерть.

— Як дурний повіситься, то не коштом моєї совісти.

(Дальше буде).

ЗНАЧІННЯ РІДНОГО ПИСЬМЕНСТВА В НАЦІОНАЛЬНІМ ВИХОВАННЮ.

До найвисших прояв національної культури належить письменство, а передовсім поезія. В ній то народ складає „всю журбу свою, всі жалі", всю „пряжу своїх думок і квіти почувань". Тут є духове свято в хвилинах великого щастя і як добре ведеться, тут нарід молиться „стоном і слезами". Як відбитки внутрішних переживань народа, поезія має рівночасно все, що народ передумав о собі і про своє життя. Є отже і велитевською синтезою його поглядів на світ і фільософію, схопленою не в сухі наукові формули, але в форми прості і легкі. А через те правда, яку вона проголошує, видобута із глибин духового життя людства, більше є приступна і зрозуміла, як мудрощі, заховані в книгах науки. „Це є наче олімпійські ігрища, — каже Фуіля, — що враз скріпляють і розвеселюють".

Як витвір одиниць, виїмково вражливих, обдарованих притім понад пересічну міру могутністю думки, твори поезії обявляють правду, заховану у найбільшій глибині людської душі. А через те помагають до лучшого зрозуміння людини, її ніжних психічних зворушень та інтимних внутрішних процесів. В творах літератури і мистецтва кожний віднаходить частину себе самого, тоту именно, яка змагає — тяготить до ідеалу. Бо в високій поезії находить відгук відвічна боротьба о добро і його реалізацію. А через те кождий, хто вміє відчути подих правдивої поезії, вчиться притім любити і величати все те, що є окрасою життя і його найвисшим моральним дорібком. Длятого здавна великі твори красного письменства уважаємо за найбуйнійший цвіт духової культури кожного народа, а навіть за мірник його житедайних сил і цілої етичної вартости. Народи, котрі мають за собою довговікову цивілізацію і великий засіб енерґії, здібної до дальшого розвою, видають в певних епохах-добах свойого життя мислителів і артистів. Вони в красній та викінченій формі висказують ті змагання і пориви сучасного покоління. Кожний великий поет виростає на ґрунті життя свойого народа під впливом цілости условин історичної долі, вигодований працею усіх попередних поколінь. А через те стається наче вислідною духовою силою свойого народа, відбиттям його думки і почувань, виразником найвеличнійших внутрішних переживань. Тож хто хоче глибше зрозуміти душу свойого чи чужого народа, той найперше мусить сягнути до його поезії. Звідси походить невисказано велике і важне значіння письменства як чинника національної культури, що торкає найсильніші струни душі і формує розумову сферу ділання на користь цивілізації того народа. Пристаючи через читання з великими творцями, що їх видав наш нарід, як вицвіт своїх творчих сил і культури, тим самим розвиваємо в собі корінні первні рідної культури.

Коли вчитуємося в книги давних письменників, вступаємо наче у взаємини з духами предків і переживаємо наче в скороченню те все, що наш народ відчував і перебув в історичнім розвою. Тоді кождий з нас може сказати собі: „Я кість із кости моїх предків, я дух із душі мойого народа!" Поезія є відбиттям народного духа, та ще й вносить самородні творчі первні в життя. Великий поет, обдарований висшим розумом і силою думання ніж пересічний чоловік, догляне річи для других невидимі і силою свойого вітхнення сягає нераз до коріння найтяжших загадок і нерішених питань. Завдяки своїй безмірній вражливости душа поета обгортає нескінчено більший круг (обсяг) явищ із світа і життя, ніж пересічний ум. Як вгнуте зеркало, збирає вона проміння світла, обгортає незміриме богацтво справ і діл, заломлює в свойому огнищі і в перетвореній формі висилає у світ. Сягаючи своїм орлиним зором там, де розум не досягне, великий поет силою свойого лету притягає й пориває сучасні і будучі покоління на висоту власних ідеалів і тим способом підносить на високі верхи своє століття і свій народ. Тим самим причиняється до видосконалення суспільности, проводячи її на висші щаблі розвою. Тож від віків народи шанують і люблять своїх пророків, вважають їх висланниками неба та своїми добродіями.

До окремої вдячности нашої й замилування має право українська поезія. В найтяжших, найбільш трудних до пережиття хвилях національного життя, гоїла вона зболілі почування і ратувала від остаточної розпуки, скріпляла і зміцняла нашу силу життеву, загрівала до любови вітчини, коли національний порив ослаб, а висші верстви покинули наш народ. Як цілющий бальзам ділала на нього, коли терпів без міри.

В поезії відбилася любов тих славних людий до українського народа. Тут ярко поставлено перед очи наше поневолення. „Я так люблю мою Україну убогу, за неї душу погублю" — написав Т. Шевченко. Мимохіть відчуваємо, що це не лише слова, але справжнє почування. Тут бурлить живущим жерелом бунт супроти наїзника і заохота до боротьби за волю України. Поезія ні одного народа не відограла тої ролі, що наша. (Шевченко, Драгоманів і його ученики). Шевченко вказав, хто є наші історичні вороги, пригадав нашу історію і завізвав до боротьби за соціяльне і національне визволення. Драгоманів подав ясну програму, якою дорогою повинна йти праця для осягнення цего визволення. А всі инші діячі — переводили в життя те, що сказав Шевченко і Драгоманів. При нашому національному відродженню поезія і взагалі письменство мусіло сповняти завдання національного виховання і оборони, за школу і за рідну державу, котрих тоді не було. Це також ознака живучости нашого народа, що вмів знайти спосіб ратунку навіть тоді, коли всі дороги були замкнені. І коли серед найгірших обставин політичного істнування годні ми були видати ґеніяльних письменників, пророків і мистців, то значить, що маємо великий засіб життєвих сил і внутрішне здоровля.

Шевченко звернув своє перо проти зверхної неволі. Вся його увага і ненависть виявилися проти тих, котрі нам забрали державну самостійність. **Франко** у своїх віршах „На ріках вавилонських" і других вказує на внутрішну неволю і рабство, яке є випливом і наслідком історичного, зовнішного рабства, в яке завдали нас вороги. Шевченко тимбільше ґеніяльний, що рівночасно однаково важними уважав національне і соціяльне визволення. Його ученик — Олесь. Шевченко творив нові поняття і дав инший світогляд. Сам витворював нові цінности — оцінку історії; свідомо до неї ставився, хоч не все влучно. (Хмельницького вчепився без причини).

А все те, що виявила з себе народна душа, дух українського народа в ділянці патріотичного думання і відчування, все те зложене в історії нашої літератури, як вічна, бюча життєм сила, як ніколи невигаслий огонь. Тому є вона головним чинником розбудження національної самосвідомости. Відслонює картини найглибших патріотичних переживань наших предків, а притім вказує, як душа красших одиниць в нашім народі була звязана з ідеалом вітчини. Той духовий звязок між життям предків а сучасних поколінь робиться щораз більше безпосередний, в міру того, як зближаємося до часів найновійших. В часах поневолення в письменстві найсильнійше відбилося те, що народ переболів, думаючи про долю рідного краю, а поети й письменники взяли в свої руки керму духового життя нашої суспільности.

Як будемо в школі випроваджувати вражливі душі нашої молодіжи і на височини поезії з часів найтяжших для народа, треба показати їм кріваві рани наших предків і проймати серце тим болем. Притім вщіпляти в діти патріотизм, повний радости життя, соняшних надій на будучність. Він мавби державно-творчий характер і значіння способу, котрий годен будувати будуччину. Матеріял на це в нашім письменстві знайдеться. Лиш мало знаємо про нього... Як небогато людий знає статистику України, точні національні границі, змагання народа до сотворення рідної школи... З великих скарбів нашого письменства будуче виховання повинно добути найціннійші скарби. Добути так уміло, щоб ані одної вартости не загубити. Бо ще довго наш народ буде мусів із поезії черпати силу для свойого духа і покріплятися серед трудів життя. З богатої спадщини предків повинен витягнути велику виховничу і політичну користь.

Красна література більше є предметом естетичних студій, як дослідів етичних або виховничих. Тож і на цю сторону треба звернути увагу, а тоді виконає вона свою задачу в цілій повноті.

В письменстві не треба шукати матеріялу до односторонної критики. Вказуючи незнищені і вічні первні, даючи клясичні взірці, скорше треба розвивати честь і глибоке замилування того, що було велике в народі, що плило з нагромадження психічної енерґії і все буде жерелом могучого підему духа. Тож треба пильно слідкувати, як наші батьки в особах найбільше здібних своїх представників, а це: письменників, вітхнених поетів і творців, уявляли собі доброго горожанина вітчини, до яких ідеалів рвалися в тім напрямі.

А коли на тій дорозі натрафимо на якесь красше почуття і ширшу думку, повинні ми їх глибоко посадити в душу молодих поколінь. (Патріотизм Данила Заточника, любов до рідного краю в „Слові о полку Ігоря", Франка: „Іван Вишенський" і инші). Тоді молодіж, беручи від предків все найгіднійше і найлучше, буде годна йти дальше, відповідно до нових обставин національного буття. А в своїх прямуваннях не відбігне від витиченої лінії нашого історичного розвою, а витворить з минувшиною нероздільну цілість.

Навчання історії письменства тепер в шкільній програмі представляє ціль саму в собі— пізнання змісту творів і вияснення його на тлі історичного розвою народа. Лучиться з тим естетичний первень і патріотичне почуття. Треба добути з історії письменства думки й почування наших письменників, суспільну думку, горожанський ідеал. Почавши від старого письменства, перейти великі переживання українського романтизму, потім еволюцію того ідеалу аж до наших часів. Старе письменство перейти лиш у важнійших представниках, зате новочасне, правдиво національне переробити основно. Не кінчати на Шевченкови ні Франкови, але взяти й молодших. Як лиш вони талановиті і подають здоровий національний корм.

ЯК У СОВЄТСЬКІМ СОЮЗІ ЗДОБУВАЮТЬ ПЕРЕДПЛАТНИКІВ.

Совєтські ґазети виходять, щоправда, в доволі великих накладах, але в советському союзі нема ніодної ґазети, яка виходила би без державної помочі. Без такої підмоги не могла би істнувати. Щоби зарадити цій біді, багато ґазет впали на думку, здобувати передплатників при помочі ріжних обіцянок. Так прим. московська „Крестянская ґазета" оповіщає, що кождий, хто зеднає стільки й стільки пренумераторів, відповідно до власного вибору одержить у нагороду зимове пальто з баранковою шапкою, коня, корову або кишенковий годинник. Ґазета „Мір Труда", що виходить у далекому Акмолинську, обіцює тим, що приєднають бодай 200 нових передплатників найменше на час трьох місяців, такі нагороди: 1) суконний одяг або 60 рублів готівкою, 2) добрий кишенковий годинник або 30 рубл. готівкою, 3) чобоботи й кальоші або 25 рублів готівкою, 4) черевики з кальошами або 20 рублів готівкою. В київському „Радянському Селі" читаємо: „Пренумеруй наш часопис! Крім часопису можеш за 20 копійок виграти: коня, двокінну молотілку, млинок до чищення збіжа, пару добрих чобіт, штучку матерії або хустку на голову". В порівнанню з цими чудовими преміями обіцянка виницького „Червоного Краю" дарувати найпильнійшому пренумераторови расового бика і пожарну сикавку, може здаватися доволі скромною.